

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU**

DPR- 011-01/13-029

Zagreb, 2. prosinca 2013.

HRVATSKI SABOR

- 1. Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina**
- 2. Odbor za obitelj, mlade i sport**
- 3. Odbor za zdravstvo i socijalnu skrb**
- 4. Odbor za pravosuđe**
- 5. Odbor za ravnopravnost spolova**

10000 Zagreb, Trg sv. Marka 6

Predmet: mišljenje na Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona
- *dostavlja se*

U skladu s ovlastima pravobraniteljice za djecu iz čl. 8. Zakona o pravobranitelju za djecu (NN 96/03) dostavljamo vam očitovanje na Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona.

MAJČINSTVO I OČINSTVO

Utvrđivanje majčinstva (čl. 59.)

Predlažemo da se u Obiteljskom zakonodavstvu zadrži odredba o mogućem utvrđenju majčinstva sudskom presudom. Iako su razložni argumenti predlagatelja da je riječ o rijetkim situacijama u kojima se porijeklo djeteta ne može utvrditi činjenicom njegova rođenja, mišljenja smo da treba zadržati mogućnost utvrđenja majčinstva u onim situacijama kad je djetetovo porijeklo nepoznato (nađeno dijete) te se u maticu rođenih upisuje bez podataka o majčinstvu jer se ne može primijeniti presumpcija „majka djeteta je žena koja ga je rodila“. Činjenica je da su, iako rijetke, ipak moguće situacije da se dijete rodi izvan zdravstvene ustanove i da majka nema medicinsku dokumentaciju kojom bi naknadno mogla ostvariti upis u maticu rođenih u upravnom postupku prema čl. 36. Zakona o državnim maticama (NN 96/93). Ovakve situacije moguće su, primjerice, u slučajevima prirodnih katastrofa ili za vrijeme trajanja protupravnog zatočenja i drugim rijetkim, ali životno mogućim slučajevima. Prateći zaštitu prava djece u Hrvatskoj upoznati smo sa situacijom u kojoj roditelji izražavaju želju za obavljanjem poroda kod kuće, što hrvatsko zakonodavstvo ne predviđa, no pojedine roditelje, informirane putem medija o praksama nekih europskih država, porod ipak obavljaju kod kuće, samostalno ili uz pomoć „babica“ iz susjednih država. Neke od tih majki svoju djecu prvi put dovode liječniku čak mjesec dana nakon rođenja te ne posjeduju nikakve dokumente djeteta. Navedena praksa se može ustaliti te će predstavljati u nekim situacijama realnu opasnost od izostanka sigurnih podataka o majčinstvu djeteta.

Stoga smo mišljenja kako je potrebno zadržati odredbu kojom bi se majci, koja nije upisana u maticu rođenih nakon napuštanja djeteta ili drugih životnih okolnosti uslijed kojih je odvojena od djeteta po njegovom rođenju, u sudskom postupku omogućilo utvrđenje majčinstva, čime

bi se ostvarilo i pravo djeteta na saznanje svog porijekla, ali i njegovo pravo da živi uz svog roditelja, ako to nije protivno djetetovom najboljem interesu sukladno čl. 7. i 8. Konvencije o pravima djeteta.

Presumpcija bračnog očinstva i iznimke (čl. 61.)

Radi pravne sigurnosti djeteta predlažemo da se presumpcija bračnog očinstva djeteta rođenog u roku od 300 dana od prestanka braka odnosi na sve situacije prestanka braka, a ne samo u slučaju prestanka braka smrću. Naime, u Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona presumpciju o bračnom očinstvu vezuje se isključivo uz dan prestanka braka smrću, za razliku od važećeg Obiteljskog zakona koji je vezuje općenito uz dan prestanka braka, što može biti i razvod ili poništaj braka. Ovakvo predloženo rješenje obrazlaže se samo činjenicom da ovakvu odredbu, kojom se presumpcija bračnog očinstva vezuje za činjenicu prestanka braka smrću, sadrži austrijsko, njemačko i slovensko zakonodavstvo. S druge strane, u čl. 83. Nacrta prijedloga presumpcija bračnog očinstva djeteta začetog darovanim sjemenom ili darovanim zametkom u postupku medicinski pomognute oplodnje veže se samo uz činjenicu prestanka braka pa su tako ova dva članka kontradiktorna.

Pozdravljamo rješenje kojim je dopušteno da se za trajanja sudskog postupka za razvod ili poništaj braka može utvrditi očinstvo djeteta priznanjem, pod uvjetom da su na to pristali majka i majčin muž. Ukoliko se prihvati Nacrt prijedloga da se presumpcija bračnog očinstva odnosi na sve situacije prestanka braka tada predlažemo uskladiti i ovu odredbu na način da stavkom 3. definira da se u svim situacijama na koje se odnosi presumpcija bračnog očinstva po prestanku braka, kao i tijekom trajanja poništaja ili razvoda braka omogućiti utvrđivanje očinstva priznanjem od strane muškarca koji sebe smatra ocem djeteta kad su s time suglasni i majka i presumirani otac djeteta.

Priznanje očinstva i postupak priznanja (čl.62.)

U nekoliko slučajeva obraćale su nam se majke vezano uz priznanje očinstva u situacijama kad je biološki otac djeteta strani državljanin koji ne živi u RH, želi priznati dijete s čime je majka suglasna, ali otac iz određenih razloga nije u mogućnosti doći u RH kako bi dijete priznao pred tijelima pred kojima se, temeljem odredbi Obiteljskog zakona, može očinstvo priznati na zapisnik. Stoga predlažemo da se u čl. 62. predvidi mogućnost da se očinstvo može priznati i na zapisnik u diplomatskom predstavništvu RH u inozemstvu, kao i pred nadležnim tijelima strane države.

Odredbe o muškarcu koji priznaje očinstvo (čl. 63.)

Nacrtom prijedloga Obiteljskog zakona napušteno je dosadašnje određenje da maloljetna osoba s navršenih 16 godina može priznati očinstvo ako je sposobna shvatiti značenje izjave o priznanju te se predlaže da se ovlast na priznanje očinstva dade i djeci mlađe dobi uz pretpostavku da je u svakom slučaju, neovisno o uzrastu djeteta koje priznaje očinstvo, za priznanje potrebno odobrenje djetetovih roditelja. Pri tom se u obrazloženju Nacrta prijedloga, kao povod predloženim izmjenama, poziva na prijedlog za zakonske izmjene Pravobraniteljice za djecu od 9. svibnja 2012. godine, u kojem se ističu *sve češći problemi u vezi s roditeljima koji su mlađi od šesnaest godina, čija izjava bi trebala biti relevantna za utvrđivanje djetetovog porijekla.*

Ovom prilikom želimo upozoriti na činjenicu da pravobraniteljica za djecu nije predložila uvođenje nove dobne granice niti predlagala da se priznanje očinstva uvjetuje odobrenjem roditelja, već je samo ukazala na nužnost jasnijeg definiranja odredbi Obiteljskog zakona, na način koji neće dovoditi u sumnju njegovu primjenu vezano uz davanje pristanka maloljetne majke na priznanje očinstva. Naime, u svom prijedlogu smo ukazali na primjere iz prakse u kojima se maloljetnoj majci osporavalo pravo na davanje pristanka na priznanje očinstva, uvjetujući to njezinom poslovnom sposobnošću, dok se s druge strane maloljetnom ocu koji je navršio 16 godina života pravo priznanja uvjetovalo samo sposobnošću da shvati značenje te izjave. Na ovaj način maloljetni roditelji djeteta dovodili su se u neravnotežan položaj, a odgađao se i upis podatka o ocu djeteta do majčinog stjecanja poslovne sposobnosti čime se narušavalo pravo djeteta na saznanje svog porijekla, ali i pravo djeteta da uživa zajedničku skrb svojih roditelja. S obzirom na to, predložili smo da u zakonskom tekstu izjednači položaj maloljetnih roditelja koji su navršili šesnaest godina te jasno definira kako *pristanak na priznanje očinstva može dati i maloljetna majka koja je navršila šesnaest godina ako je sposobna shvatiti značenje izjave o pristanku*.

Vezano uz dob djeteta koje priznaje očinstvo, predlažemo da se zadrži odredba da očinstvo može priznati dijete koje je navršilo 16 godina ako je sposobno shvatiti značenje izjave o priznanju. Mišljenja smo da se mogućnost priznanja očinstva treba vezati uz dijete starije dobi pri čemu podržavamo šesnaest godina kao granicu određene zrelosti i sposobnosti razumijevanja značenja i posljedica takvog priznanja, no kako je riječ o individualnom faktoru tu sposobnost ipak treba utvrditi u svakom pojedinom slučaju, kao što je to određeno važećim Obiteljskim zakonom.

Također smo mišljenja da se u slučaju, kad je utvrđeno da je dijete sposobno shvatiti značenje izjave o priznanju, ovakva izjava ne bi smjela uvjetovati odobrenjem djetetovih roditelja. Naime, teško je očekivati da će roditelji biti spremni, osim doista rijetkih situacija, dati takvo odobrenje zbog niza mogućih razloga (neprihvatanje i/ili nemogućnost nošenja roditelja sa realitetom i životnim okolnostima u kojima njihovo dijete postaje roditelj, neslaganje s izborom sinovljeve partnerice, želja za zaštitom vlastitog djeteta i svoje obitelji od odgovornosti koje priznanje očinstva nosi sa sobom i dr.) čime će se u praksi onemogućiti utvrđivanje očinstva djeteta. Nesporno je da je uloga roditelja u tom postupku izuzetno važna, budući da se upravo od njih očekuje angažman, pomoć i podrška maloljetnom roditelju da se nosi sa odgovornošću koju njegovo roditeljstvo nosi, no ona ne smije biti primarna niti odlučujuća.

Stoga predlažemo da se zadrži sadašnje rješenje vezano uz priznanje očinstva maloljetne osobe, uz korekciju koja maloljetnog oca i majku (šesnaestogodišnjake) dovodi u ravnotežan položaj.

PRAVNI POLOŽAJ DJETETA

Ograničena poslovna sposobnost djeteta (čl. 85.)

Podržavamo ideju o priznavanju ograničene poslovne sposobnosti djetetu, no iskazujemo zabrinutost za njezino provođenje i određivanje dobne granice uz koju se ona veže. Naime, mišljenja smo kako predložena odredba izaziva određene dvojbe koje bi mogle izazvati probleme u njezinoj primjeni. U Nacrtu prijedloga navodi se da dijete koje je navršilo 14

godina može samostalno poduzimati pravne radnje odnosno sklapati pravne poslove i preuzimati obveze u visini iznosa kojeg zarađuje te raspolagati svojom zaradom. Iz tako stipulirane odredbe nejasno je vezuje li se ova poslovna sposobnost djeteta koje je navršilo 14 g. uz činjenicu da je dijete sklopilo ugovor o radu i zarađuje (kao što je to riješeno u važećem Zakonu koji ovu ograničenu poslovnu sposobnost veže uz radni status djeteta i navršenih 15 godina) ili ona ne ovisi o radnom statusu djeteta i ostvarenoj zaradi. Znači li to da će dijete moći raspolagati vlastitom imovinom koja ne predstavlja njegovu zaradu, primjerice mjesečnim džeparcem, novcem darovanim u posebnim prigodama i sl., pa čak i kad je riječ o većim iznosima, bez odobrenja roditelja. Iz Nacrta prijedloga nije razvidno ni tko će i na koji način utvrđivati koji su to poslovi za koje je odobrenje roditelja potrebno. Predloženi izričaj „pravni poslovi koji bi bitno utjecali na njegova osobna i imovinska prava“ ostavlja prostor za široko tumačenje koje bi moglo u praksi izazvati brojne probleme.

Sudjelovanje djeteta (čl. 86., 130., 143., 154., 156., 160.,163., 165., 169., 172.,176., 179., 247., 262., 329., 339., 359., 360., 525, 536.)

Vežano uz sudjelovanje djeteta, pozdravljamo namjeru da se sudjelovanje djeteta u postupcima koji ga se tiču jasno definira i dade mu se na značaju, međutim zabrinuti smo zbog nekih predloženih rješenja. Vjerujemo da je namjera bila omogućiti djetetu sudjelovanje u postupku, sukladno zahtjevu Konvencije o pravima djeteta, ali zabrinuti smo da bi se predložene odredbe mogle protumačiti kao djetetova **obveza** sudjelovanja u postupku, što nije sukladno Konvenciji, koja ovo pravo poznaje kao djetetovo pravo izbora, a ne kao njegovu obvezu. U Općoj preporuci br. 12 Odbora za prava djeteta ističe se dobrovoljnost kao nužan uvjet ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje u postupcima koji se tiču djeteta. Djetetu se izražavanje mišljenja ne može nametati kao obaveza ako to ono ne želi i ono o tome mora biti prethodno informirano, kao i o mogućnosti da u svakom trenutku može odlučiti da više ne sudjeluje u postupku. Da bi moglo sudjelovati u postupku, dijete prije svega mora biti pravodobno i sveobuhvatno informirano, da bi uopće moglo donijeti odluku želi li sudjelovati u postupku ili ne i u kojoj mjeri (informirani pristanak). Djetetovo sudjelovanje u postupku mora biti slobodno, dobrovoljno, uvažavajuće i neograničavajuće s obzirom na njegovu dob. Ponavljamo, sudjelovanje u postupku djetetovo je pravo, a ne obveza.

Međutim, rješenja koja su ponuđena u Nacrtu prijedloga odstupaju od ovog zahtjeva Konvencije pa se tako u sudskom postupku (čl. 360.) govori o „utvrđivanju mišljenja djeteta“ kao procesnoj radnji te nameće obveza suda da osobno razgovara s djetetom koje je navršilo 14 g. (obrazloženje uz čl. 360.: *U prvom stavku ovoga članka izrijekom su određene stvari u kojima postoji ovlast odnosno dužnost suda da utvrdi mišljenje djeteta koje je navršilo četrnaest godina, kao i način na koji će se to obaviti. Razlikuju se stvari u kojima se odlučuje o osobnim pravima i interesima djeteta te imovinskim stvarima. Sud je u postupcima u kojima se odlučuje o osobnim pravima i interesima djeteta te postoji spor među strankama dužan osobno se razgovarati s djetetom koje je navršilo četrnaest godina. Razgovor se može obaviti i u postupcima u kojima se odlučuje o imovinskim interesima djeteta. Sud će razgovor s djetetom obaviti na prikladnu mjestu u nazočnosti stručne osobe ako procijeni da je to, s obzirom na okolnosti slučaja, potrebno.*

Odredbom drugoga stavka ovoga članka uređeno je utvrđivanje mišljenja djeteta mlađega od četrnaest godina. Ako je dijete mlađe od četrnaest godina, sud će utvrditi njegovo mišljenje ako su za donošenje odluke od osobitoga značaja utvrđivanje privrženosti djeteta roditelju ili drugoj osobi, okolnosti u kojima dijete živi ili ako je to potrebno zbog drugih važnih razloga. Sud će mišljenje djeteta koje nije navršilo četrnaest godina utvrditi uz pomoć posebnoga skrbnika ili druge stručne osobe.

Stavkom 3. ovoga članka određeni su slučajevi kada će sud odustati odnosno neće utvrditi mišljenje djeteta u konkretnom postupku. Ako za to postoje posebno opravdani razlozi, sud nije dužan utvrditi mišljenje djeteta. Međutim, sud je dužan postojanje osobno-opravnanih razloga zbog kojih nije utvrđivao mišljenje djeteta obrazložiti u odluci.

Sud je dužan voditi računa da dijete mora biti obaviješteno o predmetu, tijeku i mogućem ishodu postupka na način koji je prikladan njegovoj dobi, osim ako ne postoji opasnost za razvoj, odgoj i zdravlje djeteta. Obvezu obavješćivanja djeteta, uz sud, imaju posebni skrbnik djeteta te stručna osoba centra za socijalnu skrb. Tko će u konkretnom slučaju obavijestiti dijete o predmetu, tijeku i mogućem ishodu postupka na način koji je prikladan njegovoj dobi ovisi o okolnostima konkretnoga slučaja odnosno o tomu tko će osobno govoriti s djetetom. Ministar nadležan za poslove socijalne skrbi propisat će način utvrđivanja mišljenja djeteta.)

U Općoj preporuci br. 12 *Odbor za prava djeteta* naglašava kako Konvencija ne nameće dobna ograničenja u vezi s ostvarivanjem prava djeteta na sudjelovanje te poziva države članice da ne uvode takva ograničenja (t.21). Stoga smo mišljenja kako kao preduvjet za sudjelovanje djeteta u postupku ne treba postavljati dobnu granicu, već svakom djetetu neovisno o njegovoj dobi omogućiti pravo na samostalno i osobno obraćanje i pristup nadležnim tijelima radi ostvarivanja svojih prava. Dijete mora imati mogućnost osobnog obraćanja nadležnim tijelima i iniciranja određenih postupaka u ostvarivanju svojih prava, pravo na stručnu pomoć i podršku posebnog skrbnika u takvim situacijama, koji će u njegovo ime i za njegov račun poduzimati pravne radnje kako bi se izbjegao rizik od stavljanja prevelike odgovornosti na dijete, pogotovo u slučajevima kada je dijete moguća žrtva manipulativnih postupaka svojih roditelja. U takvim slučajevima prije svega valja zaštititi dijete od roditeljskog sukoba koliko god je moguće, kao i od izlaganja (za djecu neprimjerenom) administriranju te dolascima na sud.

Predlažemo stoga da se u cijelom tekstu Nacrta prijedloga jasno definira kako sudjelovanje djeteta, u postupku u kojem se odlučuje o stvarima koje se tiču djeteta, nije ograničeno s obzirom na djetetovu dob.

Također predlažemo da se članak 360. stipulira na način da se utvrdi obveza suda da, sukladno Općoj preporuci Odbora za prava djeteta br. 12. i čl. 3. i 6. Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, osigura sudjelovanje djeteta.

Upravljanje imovinom djeteta (čl. 97. i 98.)

Jedna od primjedbi pravobraniteljice za djecu iznesenih tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću odnosila se na nesistematičnost ovih članaka. Naime, članci nose naslov “*Upravljanje imovinom djeteta*” te “*Ograničavanje prava na upravljanje imovinom djeteta*”, premda se sadržaj odredbe ne odnosi samo na upravljanje, već i na korištenje prihoda imovine djeteta te raspolaganje (otuđenje) djetetove imovine. Unatoč tome što naše dosadašnje primjedbe nisu prihvaćene, smatramo potrebnim još jednom naglasiti da ovako koncipirane odredbe otežavaju razumijevanje pojmova upravljanja, korištenja prihoda od imovine te raspolaganja (otuđenja i opterećenja) imovine djeteta, što posljedično može dovesti i do različitog tumačenja propisa i kršenja dječjih prava. Također naglašavamo da izostanak odredbe kojom bi se propisao iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati imovinom djece bez odobrenja suda, stvara dojam da se Nacrtom prijedloga prednost dala zaštiti interesa roditelja u odnosu na interes djeteta. Nažalost, svjedoci smo da se događaju

situacije kada roditelji imovinu djeteta zloupotrijebe ili je upotrijebe u dobroj namjeri, ali zbog pogrešne procjene ili nastalih životnih okolnosti i tržišnih prilika to ne rezultira u najboljem interesu djeteta. Kada je u pitanju imovina djece, njihova prava su uglavnom nepovratno narušena jer je malo vjerojatno da će se djetetu ikad nadoknaditi počinjena šteta. Zbog toga je veoma važno, kao i kod svih drugih dječjih prava, prvenstveno djelovati preventivno.

Izostanak odredbe koja propisuje iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati imovinom djece bez odobrenja suda, u različiti položaj dovodi djecu ovisno o vrsti imovine koju imaju. Tako će imovina djeteta koje, primjerice, naslijedi stan biti zaštićenija od imovine djeteta koje naslijedi novac na bankovnom računu (npr. dobiven prodajom stana). Naime, dok je za otuđenje nekretnine potrebno odobrenje suda u izvanparničnom postupku, prema navedenim odredbama proizlazi da će novac roditelji moći podizati s računa bez ikakvog ograničenja i odobrenja te kontrole trošenja sredstava, pri čemu dijete čiji roditelji postupaju zlonamjerno, kao i dijete čiji roditelji pogrešno procijene tržišne okolnosti i prilike, može u potpunosti ostati bez svoje imovine.

Stoga i ovom prilikom molimo da se razmotre razgraničenja pojmova upravljanja, korištenja prihoda od imovine djeteta te raspolaganja (otuđenja) djetetove imovine kroz zakonske odredbe te da se jasno i nedvosmisleno propišu uvjeti za raspolaganje imovinom djeteta od strane roditelja (do kojeg iznosa mogu raspolagati, u vezi i sa člankom 101. Nacrta prijedloga)

Stoga (još jednom) predlažemo da se članak 97. izmijeni na način da isti glasi:

- „(1) Roditelji imaju dužnost, pravo i odgovornost upravljati imovinom djeteta s pažnjom odgovornog roditelja na način da je očuvaju i po mogućnosti uvećaju.*
- (2) Troškovi upravljanja imovinom djeteta padaju na teret te imovine.*
- (3) Roditelji ne smiju upravljati imovinom djeteta koju je dijete naslijedilo ili mu je darovana, ako je ostavitelj ili darovatelj svojom voljom tako odredio.*
- (4) Roditelji ne smiju upravljati sredstvima koja su stečena s osnove djetetovog rada.*

Predlažemo da se promijeni naslov iznad članka 98. u „*Korištenje prihoda od imovine djeteta i raspolaganje imovinom djeteta*“ te da se izmijeni članak 98. na način da isti glasi:

- (1) Prihode od djetetove imovine roditelji mogu koristiti za njegovu uzdržavanje, liječenje, odgoj, školovanje, obrazovanje ili za podmirenje nekih drugih važnih potreba djeteta.*
- (2) Prihodi od imovine djeteta mogu se u iznimnim slučajevima koristiti za potrebe liječenja roditelja ili braće i sestara ako se ne koriste za potrebe djeteta navedene u stavku 1. ovog članka, a uz odobrenje suda u izvanparničnom postupku.*
- (3) Roditelji mogu otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta samo uz odobrenje suda u izvanparničnom postupku,*
- (4) Iznimno, roditelji mogu i bez odobrenja suda otuđiti imovinu maloljetnog djeteta u visini mjesečnog iznosa utvrđenog sukladno odredbi članka 314. ovog Zakona ako se ta sredstva koriste za djetetove potrebe.*

Zastupanje djeteta u vezi s vrjednijim imovinskim pravima (čl. 101.)

Predlažemo da se u stavku 2 iza riječi „ponuđenih darova“, doda tekst „*raspolaganja novčanim sredstvima većim od iznosa utvrđenog u članku 314. ovog Zakona mjesečno*“ na način da dopunjeni stavak 2. glasi:

(2) Zastupanjem iz stavka 1. ovoga članka smatraju se zastupanja prigodom otuđenja i opterećenja nekretnina, pokretnina koje se upisuju u javne upisnike ili pokretnina veće vrijednosti, raspolaganja dionicama i poslovnim udjelima, raspolaganja nasljedstvom, prihvaćanja darova s teretom ili odbijanje ponuđenih darova, ***raspolaganja novčanim sredstvima većim od iznosa utvrđenog u članku 314. ovog Zakona mjesečno*** te raspolaganja drugim vrjednijim imovinskim pravima, ovisno o okolnostima pojedinoga slučaja.

Predložena dopuna odnosi se na potrebu sveobuhvatne zaštite imovine djece na dječjim računima i štednjama. Ovako koncipirana odredba omogućava roditeljima raspolaganje sredstvima djece do iznosa predviđenog kao minimum ukupnih materijalnih potreba za mjesečno uzdržavanje maloljetnog djeteta. Time se sprečava suvišno administriranje i preveniraju neželjene posljedice i povrede dječjih prava uslijed trajanja postupaka u iznimno hitnim slučajevima, dok s druge strane efikasno štiti imovinu djece od nesavjesnih i/ili zlonamjernih postupaka roditelja, kao i postupaka roditelja učinjenih u dobroj namjeri, a koji u konačnici zbog različitih okolnosti nisu rezultirali interesom djeteta.

Osobe koje ostvaruju roditeljsku skrb o djetetu (čl.102.)

Predlažemo da se u čl. 102. umjesto pojma „roditeljske skrbi“ koristi pojam „ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi“, sukladno čl. 92. Nacrta prijedloga, budući da roditeljsku skrb isključivo mogu imati roditelji djeteta. U situacijama kad je djetetovim roditeljima oduzeto pravo da stanuju s djetetom te je dijete smješteno u ustanovu socijalne skrbi ili kod udomitelja, te su roditelji ograničeni u ostvarivanju roditeljske skrbi, druge osobe ostvaruju samo određene sadržaje roditeljske skrbi odnosno skrbe o djetetu, ali nemaju roditeljsku skrb koju i nadalje zadržavaju roditelji.

Samostalno ostvarivanje roditeljske skrbi (čl. 105.)

Prema Konvenciji o pravima djeteta država treba osigurati provođenje načela o zajedničkoj odgovornosti oba roditelja za odgoj i razvoj djeteta, što je u sadašnjem zakonu jasno postavljeno te roditelji imaju pravo i dužnost ravnopravno, zajednički i sporazumno ostvarivati roditeljsku skrb. Međutim, predloženo rješenje u čl. 105. stavak 3. moglo bi u praksi stvoriti zbrku i nerazumijevanje, budući da se navodi kako „*Roditelj s kojim dijete stanuje, samostalno ostvaruje roditeljsku skrb na temelju sudske odluke ako roditelji nisu postigli plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sporazum tijekom postupka*“.

Ovako stipulirani članak može se tumačiti kao obveza suda da u svakom slučaju kad roditelji nisu postigli plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sporazum tijekom postupka donosi odluku o tome da roditelj s kojim dijete stanuje samostalno ostvaruje roditeljsku skrb. Kako bi se to izbjeglo predlažemo da stavak 3. glasi:

„*Radi zaštite dobrobiti djeteta sud može odlučiti da pojedinog roditelja potpuno, djelomično ili u odnosu na odlučivanje o određenom bitnom pitanju ograniči u ostvarivanju roditeljske skrbi.*“

Ako je izgledno da će se načelo zajedničke roditeljske skrbi teško ostvarivati i biti predmetom moguće manipulacije roditelja jer nisu spremni na postizanje plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, sporazuma ili se na drugi način može pretpostaviti da roditelji neće surađivati, sud može kad ocijeni da je to potrebno radi zaštite dobrobiti djeteta, ograničiti roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi neovisno o tome je li riječ o roditelju s kojim dijete stanuje ili ne. Pri čemu treba jasno definirati u kojem dijelu se roditeljska skrb ograničava.

Ostvarivanje osobnih odnosa djeteta sa srodnicima i drugim bliskim osobama (čl. 120.)

Predlagatelj je člankom 84. st. 4 i čl. 95. st. 3. predvidio obvezu roditelja da djetetu omogućuje ostvarivanje osobnih odnosa s osobama koje su mu bliske. Člankom 120. međutim ovlaštenje na ostvarivanje osobnih odnosa predviđeno je samo za one osobe koje su s djetetom dulje vrijeme živjele u obitelji i kroz to vrijeme brinule o djetetu ili s njim imaju razvijen emocionalni odnos. Ovakvom formulacijom djetetu se ograničava pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s njemu važnim i bliskim osobama koje ne moraju nužno biti osobe koje su s djetetom živjele u obitelji. Neki srodnici djeteta koji nisu živjeli s djetetom mogu imati izrazito blizak emocionalni odnos s djetetom pa prekid održavanja osobnih odnosa s njima može nanijeti veliku štetu daljnjem emocionalnom razvoju djeteta.

S obzirom na to da je riječ o osobnim odnosima, koji bi trebali biti korisni za dijete i koji su pravo djeteta, predložimo zakonom predvidjeti mogućnost da se dijete susreće i s tim osobama, ukoliko je to u njegovom interesu, a sukladno čl. 5. Konvencije o kontaktima s djecom, koji određuje da se u najboljem interesu djeteta može uspostaviti kontakt između djeteta i osoba s kojima je dijete u bliskoj obiteljskoj vezi uz mogućnost da se ta odredba proširi i na druge osobe.

Stoga predložimo da čl. 120. glasi:

„(1)Dijete ima pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s polubračom, polusestrama, bakama i djedovima.

(2) Dijete ima pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s drugim osobama s kojima ima razvijen emocionalni odnos kad je to u posebnom interesu djeteta.

(3) Roditelji i druge osobe koje stanuju s djetetom i ostvaruju skrb o djetetu dužne su djetetu omogućiti ostvarivanje osobnih odnosa iz st. 1. i 2. ovog članka te se suzdržavati od svakog ponašanja koje bi otežavalo njihovo ostvarivanje.“

Ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom pod nadzorom (čl. 124.)

Zbog važnosti ostvarivanja osobnih odnosa djeteta s roditeljem, potrebno je omogućiti da se ti kontakti odvijaju u kontroliranim uvjetima ako roditelji nemaju kapacitete da samostalno organiziraju i izvršavaju kontakte, a procijenjeno je da održavanje kontakata jest u najboljem interesu djeteta. Člankom 4. Europske konvencije o kontaktima s djetetom (2003) kao opće načelo postavljena je mogućnost da se kontakti održavaju i pod nadzorom, ako je to u najboljem interesu djeteta, pri čemu nije ograničeno trajanje ovakvog oblika kontakta. Životno je moguće da je potreban određen period pripreme za uspostavu osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ono nema uspostavljen bliski emocionalni odnos jer se kontakti iz određenih razloga nisu održavali. U takvoj je situaciji nužno posredovanje stručne osobe koja će djetetu i roditelju pomoći da se narušen ili nepostojeći odnos izgradi i da se stvore

preduvjeti da dijete počne samostalno ostvarivati odnose s roditeljem s kojim ne živi. Kako je teško očekivati da će uvijek u razdoblju od šest mjeseci ovakva mjera polučiti rezultate potrebno je predvidjeti i mogućnost njezinog produžavanja, ako je to prema procjeni stručnih djelatnika opravdano zbog zaštite najboljeg interesa djeteta. Nejasno nam je obrazloženje predlagatelja da se, nakon „neuspjelih“ šest mjeseci nadzora, ostvarivanje osobnih odnosa ne prekida „već se mijenja u neizravno ostvarivanje osobnih odnosa“. Smatramo da nije u interesu djeteta prekidati ostvarivanje osobnih odnosa pod nadzorom nakon šest mjeseci, budući da takvi odnosi također mogu biti uspješni, čak i onda ako još nisu stvoreni preduvjeti za samostalno ostvarivanje kontakata. Stoga bi se njihovim prekidom moglo naštetiti interesu djeteta.

Stoga predlažemo da se doda novi stavak 4. koji bi glasio:

„(4) Iznimno, ako je to u najboljem interesu djeteta sud može mjeru iz stavka 1. ovog članka produžiti.“

MJERE ZA ZAŠTITU PRAVA I DOBROBITI DJETETA

Pretpostavke za izricanje mjere hitnog izdvajanja čl. 135.

Kad centar za socijalnu skrb postupa prema ovoj odredbi, on privremeno povjerava dijete, ali i dalje ostaje otvoreno pitanje susreta i druženja, koje se rješava tek kasnije, u sudskom postupku. Međutim, praksa je pokazala da je radi zaštite interesa djeteta ponekad nužno do donošenja sudske odluke zabraniti kontakte roditelja s djetetom ili ih na drugi način regulirati kako bi se izbjegle moguće poteškoće i nesporazumi o načinu njihovog održavanja, osobito kad roditelji na njima inzistiraju. Stoga predlažemo da se centar za socijalnu skrb obveže da, u slučaju donošenja odluke o hitnom izdvajanju djeteta iz obitelji, privremeno do odluke suda riješi i pitanje održavanja susreta i druženja, odnosno njihove zabrane.

Trajanje mjere i daljnje postupanje suda (čl. 138. st. 3.)

Zabrinuti smo zbog prijedloga da mjera hitnog izdvajanja prestaje važiti ako sud ili centar za socijalnu skrb ne postupe u zadanim rokovima. Pozdravljamo namjeru da se nadležna tijela discipliniraju u poštivanju rokova, kako bi se žurno i bez odgode rješavale neizvjesne situacije u vezi s djetetovim pravom na obiteljski život i zaštitu života i zdravlja, no smatramo kako ne treba propisivati da ona prestaje važiti ako nadležna tijela u propisanom roku ne postupe po svojoj obvezi. Naime, prestankom važenja ove mjere otvara se mogućnost povratka djeteta u sredinu koja je za njega potencijalno ugrožavajuća, što se ne smije dopustiti. Discipliniranje nadležnih tijela na poštivanje rokova mora se osigurati na drugi način kojim se ne ugrožava dobrobit djeteta. Stoga predlažemo da se u stavku 3. definira da se u posebno opravdanim okolnostima ova mjera može iznimno produžiti, ali i da se naglasi odgovornost onih dionika koji nisu postupili u zakonom propisanim rokovima.

Izvješće, povratak djeteta u obitelj ili predlaganje druge mjere (čl. 163.)

U Nacrtu prijedloga se u čl. 163. st. 2. navodi kako „sud može iznimno nakon šest mjeseci od dana smještaja djeteta ukinuti izrečenu mjeru i roditelja lišiti prava na roditeljsku skrb ako prema izvješću centra za socijalnu skrb postoji vjerojatnost da se neće postići svrha mjere te da bi povratak djeteta u obitelj predstavljao opasnost za njegov život, zdravlje i razvoj.“

Ovako stipulirana odredba mogla bi se u praksi pogrešno tumačiti na način da sud prije isteka roka od šest mjeseci ne može ukinuti izrečenu mjeru. Predlažemo da se jasnije definira da sud može takvu odluku donijeti uvijek kad postoje okolnosti koje zahtijevaju izricanje teže mjere, odnosno lišenje prava na roditeljsku skrb.

Stoga predlažemo da st. 2. glasi:

„Sud može ukinuti izrečenu mjeru i roditelja lišiti prava na roditeljsku skrb ako, prema izvješću centra za socijalnu skrb, postoji vjerojatnost da se neće postići svrha mjere te da bi povratak djeteta u obitelj predstavljao opasnost za njegov život, zdravlje i razvoj.“

Dužnosti centra za socijalnu skrb, izvješće o djetetu i prijedlozi (čl. 169. st. 2.)

Participativna prava zajamčena su djeci temeljem Konvencije o pravima djeteta u svim postupcima u kojima se donose odluke koje utječu na dijete. Kvalitetna participacija djece zahtijeva podršku i pripremu od strane odraslih i stručnjaka. Djecu s problemima u ponašanju nužno je uključiti u procjenu rizika i potreba te u planiranje intervencija, čime ona postaju partneri u donošenju odluka i podiže se motivacija djeteta za rad na vlastitim problemima. Uključivanjem djeteta u odlučivanje o vlastitom životu potiče se razvoj njegovih životnih vještina i kompetencija, a naglasak je na jakim stranama djeteta. Iako je predloženim odredbama Zakona na načelnoj razini propisano pravo djeteta da aktivno sudjeluje u svim postupcima u kojima se određuju mjere za zaštitu njegove dobrobiti, smatramo da je nužno jasno definirati obvezu centra za socijalnu skrb da prije sastavljanja izvješća i davanja Nacrt prijedloga sudu izvijesti dijete o svim bitnim okolnostima i uključi ga u donošenje odluka.

Sukladno tome predlažemo da se u članku 169. st. 2. izmijeni na način da isti glasi:

„(2) Izvješće iz stavka 1. ovoga članka centar za socijalnu skrb dostavlja roditeljima, odnosno drugim osobama koje imaju pravo ostvarivati skrb o djetetu i državnom odvjetniku za mladež ako je postupak bio pokrenut na njegov prijedlog. Prije podnošenja prijedloga iz st. 1. ovoga članka centar za socijalnu skrb dužan je razgovarati s djetetom, na njemu prikladan i razumljiv način izvijestiti ga o sadržaju izvješća, saslušati djetetovo mišljenje te ga uvažiti i učiniti sastavnom dijelom izvješća odnosno procjene rizika i potreba te plana intervencija.“

LIŠENJE PRAVA NA RODITELJSKU SKRB

Posebne pretpostavke za izricanje mjere (čl. 171.)

Prema Nacrt prijedloga sud će roditelja lišiti prava na roditeljsku skrb u slučaju kad je dijete izloženo nasilju među odraslim članovima obitelji. Pritom se kao razlog za lišenje roditeljske skrbi ne navodi nasilje roditelja nad djetetom (što je propisano važećim Obiteljskim zakonom) niti izloženost djeteta nasilju među maloljetnim članovima obitelji. Izražavamo zabrinutost da bi se ovako stipulirana odredba mogla pogrešno restriktivno tumačiti pa predlažemo da se kao razlog za lišenje prava na roditeljsku skrb jasno definira nasilje nad djetetom kao i izloženost djeteta nasilju među drugim članovima obitelji koje ne moraju nužno biti odrasle osobe.

POSVOJENJE

Zabrane za posvojenje na strani posvojitelja (čl. 187.)

Okolnost da je protiv neke osobe u tijeku kazneni postupak za određenu vrstu kaznenih djela, ne prejudicirajući ishod tog postupka, izaziva sumnju u podobnost te osobe za posvojitelja te smatramo da ta okolnost svakako treba biti adoptivna smetnja, kao i okolnost da je neka osoba pravomoćno osuđena za počinjenje kaznenog djela. Također i činjenica da je osobi izrečena neka od mjera obiteljsko-pravne zaštite, bez obzira o kojoj mjeri se radi (nadzoru nad izvršavanjem roditeljske skrbi, oduzimanja prava roditelju da živi s djetetom, lišenju roditeljske skrbi i dr.) treba biti prepreka za posvojenje. Naime, razlozi za izricanje bilo koje mjere mogu biti zanemarivanje djetetovih potreba (prehrana, higijena, odijevanje, medicinska pomoć, redovito pohađanje škole) te navođenje na neprihvatljiva ponašanja (krađa, prosjačenje...) što ukazuje da je upitno može li osoba kojoj je takva mjera izrečena - jer nije mogla srbiti o vlastitom djetetu ili to nije radila na odgovarajući način - biti kvalitetan posvojitelj. Također smo mišljenja kako počinjenje nasilja u obitelji treba biti prepreka za posvojenje, budući da potencijalni posvojitelj mora pružiti jamstva da posjeduje osobine i kvalitete koje će ga učiniti dobrim roditeljem, što evidentirani počinitelj obiteljskog nasilja zasigurno ne može. Argument predlagatelja da se ove okolnosti provjeravaju u sklopu procjene prikladnosti za posvojenje ne možemo prihvatiti, budući da je različita praksa pojedinih centara za socijalnu skrb u tom pogledu pa se događa da neki centri za socijalnu skrb to ne čine. Vezano uz argument predlagatelja da bi traženje tzv. „potvrde o nekažnjavanju“ kao dokaz da se protiv potencijalnog posvojitelja ne vodi kazneni postupak ili da nije nepravomoćno osuđen za kazneno djelo bilo „protuustavno jer je u suprotnosti s presumpcijom nevinosti“ doista nas iz pozicije zaštite djeteta dodatno zabrinjava. Uvriježena je praksa centara za socijalnu skrb da traže ove potvrde, iako to zakonom nije izričito propisano, upravo zato da zaštite dijete, odnosno da spriječe da dijete posvoji osoba koja može biti proglašena krivom u kaznenom postupku. Pri tome oni ne prejudiciraju krivnju te osobe niti narušavaju presumpciju nevinosti, već postupaju oprezno štiteći interes djeteta kad takvu osobu diskvalificiraju kao mogućeg posvojitelja do okončanja kaznenog postupka. U protivnom bi se moglo dogoditi da osoba kojoj se u kaznenom postupku dokaže krivnja za počinjenje, primjerice, kaznenog djela spolnog nasilja, posvoji dijete te da se tako nanese nepopravljiva šteta djetetu.

Stoga predlažemo da se članak 187. izmijeni na način da isti glasi:

„*Posvojiti ne može osoba:*

1. *koja je lišena roditeljske skrbi,*
2. *koja je lišena poslovne sposobnosti,*
3. ***protiv koje je u tijeku kazneni postupak ili je pravomoćno osuđena za spolne delikte ili kazneno djelo protiv života i tijela, protiv slobode i prava čovjeka i građanina te protiv braka, obitelji i mladeži,***
4. ***koja je proglašena krivom za prekršaj zbog nasilja u obitelji***
5. ***kojoj je izrečena mjera obiteljsko-pravne zaštite oduzimanja prava da živi s djetetom i odgaja ga***
6. *čije dosadašnje ponašanje i osobine upućuju na to da nije poželjno povjeriti joj roditeljsku skrb o djetetu.*

SKRBNIŠTVO

Odluka o stavljanju pod skrbništvo i imenovanje skrbnika (čl. 225.)

Predlažemo brisati odredbu čl. 225. stavak 4. kojom se određuje da se maloljetni štíćenik odlukom centra za socijalnu skrb, povjerava na čuvanje i odgoj skrbniku, drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, domu za djecu ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi. Ovakvo zakonsko rješenje bilo je prihvatljivo u okolnostima dok je centar za socijalnu skrb donosio odluke o roditeljskoj skrbi, dok se sada ovakvo zakonsko rješenje čini upitnim. Naime, u praksi se događa da skrbništvo prestaje ili se skrbnik mijenja, a da odluka o povjeravanju djeteta ostaje na snazi. Predloženim zakonskim rješenjem o prestanku skrbništva ili promjeni osobe koja vrši skrbničku dužnost i dalje će, u skladu s odredbama Obiteljskog zakona odlučivati centar za socijalnu skrb, no odluku o povjeri djeteta na čuvanje i odgoj trebao bi donositi sud.

Upravljanje i zastupanje u imovinskim stvarima štíćenika (čl. 261.)

Odredbom se nedovoljno efikasno štite prava i interesi štíćenika. Nedostaje jednaka razina zaštite djece, ovisno o situaciji obavlja li poslove njihovog zastupanja roditelj ili pak skrbnik ukoliko je dijete pod skrbništvom. Tako će, primjerice za pravni posao otuđenja nekretnine, roditelju biti potrebno odobrenje suda u izvanparničnom postupku, dok će za taj isti pravni posao skrbnik maloljetnog štíćenika trebati ishoditi odobrenje centra za socijalnu skrb.

Nedostatna razina zaštite očituje se i u tome da se Nacrtom Prijedloga nisu jasno definirali pojmovi „*pokretnine veće vrijednosti*“ i „*pokretnine manje vrijednosti*“ niti je skrbnik ograničen svrhom korištenja sredstava dobivenih od prodaje (interes i potrebe štíćenika). Proizlazi da bi pokretnine manje vrijednosti skrbnik imao pravo otuđiti bez suglasnosti, pa tako i znanja centra što dovodi u pitanje kontrolu i nadzor nad trošenjem tih sredstava.

Obrazloženje radne skupine zbog kojih nisu tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću uvažene primjedbe pravobraniteljice za djecu (da se radi o rješenju iz važećeg Obiteljskog zakona koje su praksi do sada nije pokazalo spornim u primjeni) smatramo nedovoljno argumentiranim. To što se do sada nije dovodio u pitanje način kontrole trošenja štíćenikovih sredstava ne znači da takve kontrole ne treba biti ubuduće i da mehanizmi zaštite imovinskih prava i interesa štíćenika ne bi trebali biti sadržani u zakonskom tekstu. Čak štoviše, strahujemo da upravo u ovom dijelu postoji „siva brojka“ neprijavljenih slučajeva povreda prava štíćenika.

Dužnost centra za socijalnu skrb na praćenje prilika u kojima štíćenik živi (čl. 277.)

Nacrt prijedloga predviđa obvezu stručnog radnika centra za socijalnu skrb da obiđe štíćenika najmanje dva puta godišnje ili kad to zatraži štíćenik ili skrbnik. Predlažemo da ovu obvezu stručni radnik ima najmanje četiri puta godišnje kad je štíćenik dijete. Argument predlagatelja kojim je otklonio ovaj naš prijedlog, navodeći da takvo rješenje postoji u važećem Obiteljskom zakonu i da se do sada nije pokazalo spornim u primjeni, moramo demantirati. Naime, već niz godina u godišnjim izvješćima pravobraniteljice za djecu ukazujemo na to da pri obilasku djece smještene u ustanovama i udomiteljskim obiteljima dobivamo informacije

da se većinu djece ne obilazi niti dva puta godišnje, kako je predviđeno važećim Obiteljskim zakonom.

Zbog toga smještaj djece neopravdano dugo traje, stručnjaci centara za socijalnu skrb nisu upoznati sa stanjem djece i poteškoćama koje djeca iskazuju, a izvješća domova uzimaju kao informacije po kojima se u većini slučajeva dalje ne postupa. Stoga smo mišljenja da je nužno uspostaviti efikasan mehanizam praćenja skrbi o djeci koja su pod skrbništvom i smještena u domove, udomiteljske obitelji ili povjerena na čuvanje i odgoj pravnoj ili fizičkoj osobi, pri čemu pojačan nadzor od strane centra za socijalnu skrb mora biti prioritet.

UZDRŽAVANJE

Uzdržavanje maloljetnog djeteta (čl. 288.)

Prema važećoj odredbi članka 232. Obiteljskog zakona radno sposobni roditelj ne može se osloboditi dužnosti uzdržavanja maloljetnog djeteta bez obzira na potrebe uzdržavane osobe i mogućnosti osobe koja je dužna uzdržavati. Za razliku od toga, Nacrt Prijedloga kod utvrđivanja nemogućnosti oslobađanja dužnosti više ne predviđa „ograđivanje“ od okolnosti koji utječu na utvrđivanje ukupnog iznosa sredstava potrebnih za uzdržavanje. Prijedlog pravobraniteljice za djecu da se odredba stavka 1. dopuni na način kako sadržaj odredbe predviđa važeći zakon nije prihvaćena tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću uz obrazloženje radne skupine kako nema potrebe navoditi okolnosti koje nisu relevantne te kako se ovo rješenje važećeg zakona do sada nije pokazalo spornim. Unatoč takvom obrazloženju, kako bi se u praksi izbjegle mogućnosti različitog tumačenja izostanka ovih odredbi koje bi potencijalno mogle ići nauštrb djetetovog interesa, predlažemo da se odredba stavka 1. dopuni riječima: „*bez obzira na okolnosti iz članka 311., 312., i 313. ovog Zakona.*“

Prijedlog pravobraniteljice za djecu o tome da se doda stavak kojim bi se propisalo da se roditelj kojem je ograničena ili oduzeta roditeljska skrb ili roditeljsku skrb ne ostvaruje, ne oslobađa dužnosti uzdržavanja djeteta nije uvažen, uz obrazloženje kako već odredba članka 175. stavak 2. sadrži dio koji se odnosi na učinke lišenja roditeljske skrbi na uzdržavanje. Međutim zakon propušta propisati učinke mirovanja roditeljske skrbi u dijelu koji se odnose na obveze roditelja. Smatramo da je sadržajno takvoj odredbi mjesto i u članku 288. Pa predlažemo da se isti u tom smislu i dopuni.

Uzdržavanje maloljetnog djeteta za prošlo vrijeme (čl. 289.)

Prijedlog pravobraniteljice za djecu da se, preglednosti radi, i Obiteljskim zakonom propiše da pravo na uzdržavanje određeno zakonom, odnosno ovršnom ispravom ne može zastarjeti (u skladu s odredbom članka 227. stavka 3. Zakona o obveznim odnosima), kao i prijedlog da se početak zastare tražbine djeteta veže uz djetetovu punoljetnost nije prihvaćen uz obrazloženje Radne skupine da se na ovu okolnost primjenjuje institut obveznog prava – zastoj zastare.

Sukladno odredbi članka 235. Zakona o obveznim odnosima zaista je predviđeno da zastara ne teče između roditelja i djece dok traje roditeljsko pravo. Međutim, u tom slučaju ostaje potpuno nejasno zbog čega radna skupina u Nacrtu Prijedloga preuzima odredbu iz važećeg Zakona prema kojoj tražbina djeteta prema roditelju koji ga nije uzdržavao zastarijeva za vrijeme od pet godina od dana nastanka obveze, tim više što je Obiteljski zakon po ovom pitanju poseban propis u odnosu na Zakon o obveznim odnosima gdje bi vrijedilo načelo primjene posebnog propisa (*lex specialis derogat legi generali*).

Dužnosti djeteta u vezi s uzdržavanjem (čl. 291.-293.)

Unatoč obrazloženju Radne skupine kako se radi o odredbi koja se u praksi nije pokazala spornom smatramo nužnim osigurati dodatnu zaštitu djeci na način da se izrijeком predvidi da maloljetna djeca nemaju obvezu uzdržavati roditelje i druge osobe. Time bi se zaštitila imovinska prava djece te izbjegla mogućnost različitog tumačenja odredbi u praksi, koja je životno moguća unatoč tome što se do sada nije pokazala spornom.

Ukupne mogućnosti roditelja obveznika uzdržavanja (čl. 313.)

Dosadašnji prijedlozi pravobraniteljice za djecu vezani za ovu odredbu nisu uvaženi uz obrazloženje da su pitanja predmeta i sredstva ovrhe riješena odredbama Ovršnog zakona (naveli smo jedan primjer iz ovršnog postupka vezan za pravnu prazninu koja bi se imala popuniti u ovoj odredbi Nacrta Prijedloga). Time se nije ušlo u suštinu problema s kojima se djeca i njihovi roditelji suočavaju u postupcima utvrđivanja i dokazivanja što spada u imovinu obveznika uzdržavanja, gdje bi im podršku svakako trebao jamčiti prvenstveno Obiteljski zakon i to upravo u ovoj odredbi.

Stoga ponovno predlažemo da se odredba članka 313. dopuni na način da se utvrdi da dijete ima pravo od roditelja, nadležnih tijela i pravnih osoba tražiti i dobiti podatke o zaposlenju i plaći, sredstvima na računu, kao i o drugoj imovini obveznika uzdržavanja, odnosno da se predvidi obveza roditelja, nadležnih tijela i pravnih osoba dostaviti informaciju o imovini obveznika uzdržavanja. Argument za to nalazimo i u članku 290. stavak 4. koji pruža takvu zaštitu roditelju u situaciji kada ispituje svoju obvezu uzdržavanja punoljetnog djeteta!

U dosadašnjim mišljenjima predlagali smo brisati stavak 5., jer se isti može tumačiti na način da ide na uštrb zaštite djeteta, a u prilog onima roditeljima koji žele pokušati izbjeći svoju obvezu. Saznajemo za mišljenje Radne skupine da se „*ovdje radi o okolnostima u kojima roditelj obveznik plaća dugoročni kredit za nekretninu koja predstavlja obiteljski dom i u kojoj dijete nastavlja živjeti, što bi sud morao uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o uzdržavanju*“. U tom slučaju predlažemo da se odredba preformulira i dopuni kako bi na jasan i nedvojben način propisala okolnosti u kojima će se novčane obveze roditelja uzimati u obzir te naglasiti da se te iznimke odnose samo kada su takve obveze roditelja nužne za zadovoljenje osnovnih životnih potreba djeteta.

OBVEZNO SAVJETOVANJE I OBITELJSKA MEDIJACIJA

Sadržaj obveznog savjetovanja prije razvoda braka (čl. 325.)

Sadržaj obveznoga savjetovanja prije razvoda braka uglavnom je edukativnog karaktera i uključuje „informiranje“ bračnih drugova, „upućivanje“, „upozorenje“, „upoznavanje“. Sve to smatramo važnim. No, smatramo i kako je važno ostaviti prostor za razgovor stručnih radnika s roditeljima o tome kako oni vide i na koji način doživljavaju način na koji se dijete nosi s aktualnom obiteljskom situacijom. U tom dijelu razgovora postoji mogućnost da roditelji iznesu određene tvrdnje na temelju kojih stručni radnici koji provode obvezno savjetovanje mogu doći do pretpostavki ili sumnji, koje će biti polazište za postupanje opisano u čl. 328. Nacrta prijedloga. Ovo se osobito odnosi na roditelje koji se izrazito protive sudjelovanju u bilo kakvom obliku savjetovanja ili postupaka koji se odnose na obiteljsku dinamiku te koji u

komunikaciji sa stručnim radnicima centra za socijalnu skrb inzistiraju samo na onoj vrsti komunikacije koja ima uporište u normi. Stoga predlažemo da se u čl. 325. t. 3. dopuni na način da ista glasi:

„3. upozoravanje bračnih drugova da su dužni voditi računa o djetetovoj dobrobiti prilikom uređenja spornih obiteljskih odnosa i provjera na koji način se dijete nosi s aktualnom životnom situacijom.“

Povezano s potrebom upoznavanja bračnih drugova sa sadržajem plana, mišljenja smo kako je potrebno jasno definirati obvezu stručnjaka da bračnim drugovima pomognu oko njegovog sastavljanja samo u slučaju da je prethodno postignut dogovor o njegovom sadržaju. U protivnom, ako prethodnog dogovora o sadržaju plana nema, moglo bi se dogoditi da se u okviru obveznog savjetovanja provodi posredovanje, iako je intencija da se, u slučaju kada dogovora nema, roditelje uputi na obiteljsku medijaciju. Stoga predlažemo da se t. 4. izmijeni na način da ista glasi:

„4. upoznavanje bračnih drugova sa sadržajem plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i pružanje pomoći oko sastavljanja plana, ako su u pogledu njegovog sadržaja postigli dogovor.“

POSTUPAK PRED SUDOM

Načelo hitnosti i osobito žurnog postupanja (čl. 347.)

Iako naglašava osobitu žurnost u postupanju, Nacrt prijedloga u stavku 3. produžava rok za donošenje odluke u odnosu na važeći propis. Naime, prema sadašnjem Obiteljskom zakonu u posebnim parničnim i, kad je to potrebno, izvanparničnim postupcima prvo ročište mora se održati u roku od petnaest dana od dana kad je tužba ili prijedlog primljen u sudu, dok se prema Nacrtu prijedloga prvo ročište u postupku o privremenim mjerama zakazuje u roku od 30 dana, a u postupcima ovrhe 15 dana od dana pokretanja postupka.

Stoga predlažemo u stavku 3. osigurati da se prvo ročište u svim postupcima zakazuje u roku od 15 dana. Kao i da se precizira da se odluka o privremenoj mjeri u predviđenom roku mora donijeti i otpremiti.

Obiteljski odjeli (čl.352.)

Iskazujemo žaljenje što unatoč višegodišnjem upozoravanju na nužnost osnivanja posebnih obiteljskih sudova ovaj Nacrt prijedloga tu mogućnost nije predvidio iako bi to osiguralo da se prava djece u sudskom postupku dodatno zaštite. Nažalost, nije predviđena niti uspostava stručne službe pri obiteljskim odjelima koja bi zapošljavala stručne suradnike (socijalne radnike, psihologe...), koji bi svojim stručnim znanjima i metodama mogli pomoći sucima koji donose odluke u obavljanju njihovih dužnosti, ali prije svega djeci sudionicima postupka. Stoga predlažemo da se, po uzoru na *Zakon o sudovima za mladež*, predvidi da, uz suce koji rješavaju obiteljske stvari, obiteljske odjele u općinskim sudovima čine i posebno educirani stručni suradnici.

Suradnja suda i centra za socijalnu skrb (čl. 353., 354., 355. i 356.)

Nacrt Prijedloga u članku 353. propisuje ulogu centra za socijalnu skrb, pri čemu u odnosu na Važeći zakon načelno napušta ulogu centra kao umješača s položajem samostalnog sudionika. U obrazloženju takve odluke se kao razlog navodi dosadašnja praksa koja je pokazala da se centar za socijalnu skrb uopće nije služio ovlaštenjima koje je imao kao umješač, odnosno da se komunikacija među sudovima i centrima za socijalnu skrb svodila samo na dostavu podnesaka. Također navodi se da se centar za socijalnu skrb nije odzivao pozivima suda na sudjelovanje u postupku, čime je dolazilo do odugovlačenja postupaka u obiteljskim stvarima. Iako takvi navodi uglavnom stoje, vjerujemo da je u većini slučajeva razlog tomu nerazmjer broja ovlaštenja i postupaka s jedne strane te radnika centara s druge te da se ova procesna mogućnost ipak koristila u onim slučajevima kada je centar procjenjivao da je to u djetetovom interesu. Smatramo da zakon i dalje mora zadržati tu fleksibilnost i ne zakidati centrima mogućnost sudjelovanja u postupku, već osigurati njihovo miješanje barem prema procjeni u svakom konkretnom slučaju. Važno je naglasiti različitu ulogu koju u postupku imaju poseban skrbnik i centar za socijalnu skrb. Iako su formalno oboje na strani djeteta mogu imati različite stavove. Centar nastupa iz pozicije koju mu omogućava multidisciplinarni pristup procjenjivanju najboljeg djetetovog interesa, koji teoretski može biti različit od mišljenja i stavova djeteta, dok bi poseban skrbnik upravo trebao biti „glas“ djeteta u postupku. Predlažemo stoga članak 353. dopuniti na način da se doda točka 4. kojom bi se predvidjelo sudjelovanje centra kao umješača.

Stranke u postupku (čl. 388.)

Predlažemo da se i u ovom slučaju predvidi mogućnost sudjelovanja centra za socijalnu skrb kao umješača u postupak sukladno prijedlozima iznesenim uz članak 353. Obiteljskog zakona.

Odluka o predaji djeteta (čl. 415.)

Predlažemo da se propiše naknada štete u slučaju nepoštivanja odluke, analogno članku 126. Nacrta prijedloga koji je predvidio obvezu naknade štete u slučaju onemogućavanja osobnih odnosa. Naime, osoba koja je obvezna roditelju ili drugoj osobi omogućiti ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom dužna je roditelju ili drugoj osobi, koji imaju pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom, nadoknaditi štetu uzrokovanu nepoštivanjem sudske odluke, odobrenoga plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili odobrenoga sporazuma o ostvarivanju osobnih odnosa iz neopravdanih razloga prema propisima obveznoga prava. Mišljenja smo da isto treba propisati i u slučaju nepoštivanja odluke o predaji djeteta.

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU

Mila Jelavić, dipl. iur.

O tome obavijest:

1. Ministarstvo socijalne politike i mladih